

ההעפלה הרביזיוניסטית לאחר מלה"ע ה-2

מאת: יהודה בן-צור

משחתת בריטית מלווה את 'בן הכט'

לאחר המלחמה לא חודשה 'עליית אף על פי', שהופעלה ע"י התנועה הרביזיוניסטית במקביל להעפלה שהופעלה ע"י 'החלוץ'/ההגנה [המוסד לעליה ב', הוקם ב-1939 בעקבות פרסום 'הספר הלבן' הבריטי]. אנשי התנועה, חברי בית"ר/אצ"ל ואוהדיהם, הסתפקו במעורבות בפעילות 'הבריחה' ובהסכמים עם 'המוסד לעליה ב' לגבי צירוף אנשיהם לאוניות המפעילים, שארגן 'המוסד', על בסיס מכסות מוסכמות. קרוב לוודאי, שהסיבה העיקרית לאי-חידוש ההעפלה הייתה המחסור בכספים, אך הנהגת אצ"ל לא הייתה מוכנה להודות בכך והשתמשה ב"טיעונים אידאולוגיים" להסברת העניין.

בינואר 1947 שוחח **יצחק בן-עמי**¹ עם **בגין**: "העלינו את עניין ההעפלה. הסכמנו שעכשיו נצטרך להשאיר זאת בעיקר להגנה. ההעפלה לא הייתה עוד שאלה של הצלת נפשות כבשנים 37-40... כל האוניות שנשיג מכאן ואילך תשמשנה להעברת אנשים חמושים...". חודשיים לאחר מכן, העביר **בן-עמי** בניו-יורק את המסר ל**סטבסקי**²: "אנו שוקלים ספינות שתוכלנה להוביל אנשים ונשק... אנו משאירים בדרך כלל ל"הגנה" את הובלתם של עולים לא-חמושים"³.

מכסות המפליגים באוניות 'המוסד לעליה ב' שאושרו למפלגות/תנועות השונות, הן גורם לחיכוכים, הן במחנות הפליטים והן באוניות. דוגמא לכך אירעה על סיפון 'תיאודור הרצל'. ב-2.4.47 דווח **שמריה צמרת-רודי**, הממונה על שלוחת 'המוסד' בצרפת, למטה בפאריס: "היו קשיים עם הביתרים בהעלאה על 'השומרת' [הכינוי המנהלתי של 'תיאודור הרצל']". הפקוד על הכלי חלש. לבקש מ'אלון' [יהודה ארזי, באיטליה] לחזק את הפקוד, אחרת יהיו קשיים בכלי ובכל האופרציות הקשורות בנסיעתו⁴. הקשי העיקרי בקבוצה הבלגית בת 200 איש⁵. מאידך, ברמת המטה נעזרו ראשי 'המוסד' במנהיגים רביזיוניסטים, כמו

¹ **יצחק בן-עמי**, "שנות זעם – ימי תהילה", 1984, עמ' 315. בן-עמי היה מראשי "הועד העברי לשחרור לאומי", שהפעילו בארה"ב את 'בן הכט' ו'אלטלנה'.

² פעיל 'אף על פי', לפני המלחמה. נהרג על סיפון 'אלטלנה'.

³ בעניין זה, עמדת 'ההגנה' הייתה שונה. במכתב ל**אביגור**, לאחר שהתמנה לרכז את נושא הרכש הורה ב-ג:

"אל תערבב ציוד [נשק] בהעפלה". ד.ב-ג, "יומן המלחמה", עמ' 341.

⁴ ב-17.4.99 שוחחתי עם **נחום בוגנר**, מעפיל באוניה והיסטוריון של מפעל ההעפלה בזכות עצמו. לדבריו, המשמעת באוניה הייתה בסדר וכי התקרית עם הקבוצה הבית"רית הייתה זניחה ואיננו יודע מדוע "הודבק" לצוות המלווים ה"תואר" "פקוד חלש".

⁵ "המוסד לעליה ב' – יומן מבצעים – פאריס 1947", הוצ' ספרים אוניברסיטת בן-גוריון בנגב 1991. עמ' 50.

שמשון יוניצ'מן, שהיה איש הקשר בפאריס ו'המשקיף', העיתונאי **יוסף קלרמן**, ש"סייע רבות בהפלטת אוניות 'המוסד' מרומניה"⁶.

על אף האמור לעיל, בשני מקרים שתחילתם ב-1946 - הראשון בארה"ב והשני באיטליה - יזמו גורמי התנועה הרביזיוניסטית המקומיים הפעלת ספינת מעפילים:

'בן הכט'

באוקטובר 1946 רכש "הועד העברי לשחרור לאומי" בארה"ב, ארגון שהיה מקורב למפלגה הרביזיוניסטית ולאצ"ל, את היאכטה Cytherea Avril, שנשאה דגל הונדורס והסב אותה להובלת מעפילים בשם 'בן הכט'⁷. להלן רישומי 'יומן המבצעים' של מטה 'המוסד' לעליה ב" בפאריס, משלב הגעת האוניה לאירופה:

13.1.47 – "רודי" [שמריה צמרת, במרסיי]: "הגיעה ספינה של הרביזיה [המפלגה הרביזיוניסטית], דגל "ה" [הונדורס], 200 טון. הכלי באופן [נמל באלג'יריה]... יגיע בערך ב-17.1 ל"סידני" [מרסיי]."

16.2.47 – "רודי": "ביקרו את הכלי של "המתחרים", טרם התחילו להכינו. מבטיחים להתחיל בקרוב. לא ידוע איך יעשו את זה."

17.2.47 – "רודי": "המתחרים" טרם התחילו בהכנת הכלי. מדברים על בנין מיטות,

אך אינם עושים דבר."

19.2.47 – "ראובן" [מאוסטריה]: "האיש המטפל בסידור משלוח "המתחרים", שמו

שוויצר. נעשות הכנות למשלוח כמה מאות אנשים מ"ראובן" ומ"ארתור" [בן נתן, גרמניה] ל"נטר" [צרפת]."

20.2.47 – "ראובן": "מודיע שקרוב לוודאי יוצאים היום ממנו 250 איש מאורגנים ע"י

שוויצר – שליחו של פ.ב. [?] ועוד 100 המאורגנים ע"י הרב זלצר – הקשור עם הלבשרטם [?]. אינו חושב שיוכל לערבם.."

21.2.47 – "ראובן": "המתחרים" יוצאים כנראה מארצו היום. מספרם לפי מקור אחד

500 ומקור אחר-800". בספינה הגיעו כ-600 מעפילים.

22.2.47 – "הנהלת הרכבות [?]: "היום ב-12.00 יצאו ברכבת מיוחדת 698 אנשי

"המתחרים" משטרסבורג לגרנובל... הגברת [פלה פרלמן, פעילת 'המוסד' בבליה] היא המטפלת במשלוח "המתחרים" כ-500 איש."

22.2.47 – "סידני" ("פרננד") [מרסיי, חנן גייסמר, פעיל "המוסד"] ["המתחרים"

בונים כבר את הכלי. יברר כמה זמן דרוש לבנין".

22.2.47 – "פלה": "במחנה "המתחרים" ישנה עזיבה גדולה בכון "נטר" [צרפת]."

24.2.47 – "רודי": "כלי "המתחרים" יהיה מוכן בעוד כמה ימים. מיועד ל-800. חבר

המלחים [ביניהם, מתנדבים יהודים מאמריקה] בסדר, פרט לקבוצה קטנה של ששה אנשים, שאינם שבעים רצון לפרסום שניתן לעניין, אולם לקבוצה זו אין ערך". כעבור 5 ימים, ב-1

במרץ 1947 יצאה הספינה מנמל פורט דה-בוק. היא נתפשה ע"י הבריטים ב-9.3.47 ו-600 מעפיליה הוגלו לקפריסין. בהודעת האצ"ל נאמר: "אנו מברכים... [את] בואה של... 'בן הכט', שאחריה תבואנה גם תבואנה אחרות..."⁸.

כעבור 15 חודשים, ביוני 1948, חולצה הספינה מ"צי הצללים" בנמל חיפה, שופצה

והוכנסה לשרות פעיל בחיל הים, ב-26.7.48. במלחמת העצמאות שימשה כספינת-אם ליחידת "סירות המחץ" בפקודו של יוחאי בן-נון. במסגרת זו היא נטלה חלק בטיבוע אונית הדגל של הצי המצרי "אל-אמיר פארוק" ב-22.10.1948, בחוף עזה.

⁶ 'המוסד לעליה ב', 'יומן המבצעים', עמ' י"א ו-184.

⁷ יצחק בן-עמי, פרק ד' – "יאכטה לעניים".

⁸ יצחק בן-עמי, עמ' 329.

דוד רזיאל'

בקיץ 1946 ניסתה התנועה הרביזיוניסטית באירופה לשגר מעפילים ארצה. באמצעות יהודי איטלקי נרכשה ספינה בת 60 טון, ששמה המקורי 'דיווינה פרובידנצה' הוסב ל'דוד רזיאל' (מפקד האצ"ל שנהרג בעירק). בסיום העלאת כ-200 צעירים בתנאים קשים, פרצה שריפה שאילצה את פינויה המידי והעברת הספינה למספנה. במסגרת הבנה שהושגה בין 'ההגנה' לאצ"ל צורפו הנערים להפלגת 'חיים ארלוזורוב'⁹, שהייתה בדרכה משוודיה לארץ ישראל ונחתה בחוף בת-גלים ב-27 בפברואר 1947.

מפח נפשם של מארגני ההעפלה באיטליה הובעה בכתבתו של **יעקב מרקוביץקי**:¹⁰ "רצונם של חניכי בית"ר לפרוץ את הגבלת העלייה לארץ בא לידי ביטוי בניסיונות הנפל במאי 1946 של העלייה הבלתי-לגאלית בספינות 'דיווינה פרובידנצה' ('דוד רזיאל') ו-'וגה'. כישלונם הבלויט את חוסר הניסיון המעשי של העוסקים במפעל ההעפלה של בית"ר באיטליה בתקופה זו וגם את שמיטת ההגמוניה בתחום ההעפלה הבלתי-לגאלית מידי אנשי התנועה, שהייתה בעלת מסורת ומוניטין בתחום הזה כבר באמצע שנות ה-30 ['עליית אף על פי']. אחת היא מה היו הסיבות לכישלון הזה, בפועל לא נוצלה היכולת הארגונית הבולטת של חברי בית"ר... לשם פעילות אקטיבית ומוצלחת בתחום ההעפלה".

⁹ . **חיים שנהב**, 'המנדט ושברו', הוצ' עם עובד 2007.

¹⁰ 'עלייה והתיישבות' – בית"ר ושארית הפלטה באיטליה 1945-6. (הספינה 'וגה' אינה מוכרת. י. ב-צ).